

INTERVIEW
—
Eva Illouz
—
SOCIOLOOG

'Mijn lezing werd afgezegd puur om wat ik ben, een Israëliër. Heel pijnlijk'

De Israëlich-Franse socioloog Eva Illouz belandde tussen twee vuren. In Israël werd haar een prijs ontnomen vanwege haar kritiek op de regering, in Rotterdam mocht ze wegens haar afkomst niet komen spreken. „Jeder kamp zit vol innerlijke tegenstrijdigheden.”

Door **Bas Heijne**

E

Eva Illouz heeft het druk, een afspraak is niet gemakkelijk gemaakt, maar na heen en weer appen lukt het om elkaar te ontmoeten in een druk café in het zeventiende arrondissement van Parijs. Het nieuwste boek van deze wereldwijd bekende Frans-Israëliche socioloog, *Explosieve moderniteit*, is zojuist in verschillende talen verschenen, waaronder het Nederlands.

In dit originele boek laat Illouz zien hoe onze emoties - hoop, liefde, jaloezie, teleurstelling, nostalgie - steeds meer onze relatie met onze omgeving bepalen. Tegelijkertijd beschrijft ze overtuigend hoe die emoties worden aangestuurd door een maatschappij waarin het individu geacht wordt zijn eigen leven te verwezenlijken, maar in werkelijkheid speelbal is van krachten waarover hij nauwelijks zeggenschap heeft.

Ons idee van succes, van eigenwaarde, van wat een ideale relatie is, lijkt vanuit onszelf te komen, maar wordt sterk gestuurd door de maatschappij waar we deel van uitmaken, waarin het kapitalistische ethos dominant is.

Aan de hand van voorbeelden uit de literatuur legt Illouz de emotionele spanningen bloot die daar volgens haar het gevolg van zijn.

Daarmee raakt ze de open zenuwen van onze tijd: de wrange illusies van de meritocratie, de commercialisering van liefde en welzijn, de onvermijdelijke frustraties van een door competitie aangedreven samenleving.

Maar haar werk is niet het enige dat Illouz in beslag neemt. Vorig jaar publiceerde ze het pamflet *Le 8-octobre, généalogie d'une haine vertueuse* ('genealogie van een deugdzame haat') waarin ze zich keert tegen linkse academici die het zionisme en Israël als het ultieme kwaad beschouwen.

Daarmee kwam Illouz tussen twee vuren terecht, aangezien ze ook bekend staat als uitgesproken kritisch jegens het Israëlische nationalisme en de huidige machthebbers daar. Juist vanwege die reputatie werd haar begin dit jaar de Israël Prijs afgenomen, de belangrijkste culturele prijs van Israël, vanwege vermeende 'vijandigheid' jegens haar land. Een paar jaar daarvoor had ze namelijk een petitie ondertekend waarin om onderzoek gevraagd werd naar vermeende oorlogsmisdaden van het IDF.

Begin oktober werd haar lezing aan de Erasmus Universiteit afgezegd, omdat ze jarenlang verbonden was aan de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem.

Uw lezing in Rotterdam werd afgezegd, omdat enkele bestuurders van de universiteit zich 'ongemakkelijk' voelden over uw komst. Wat doet dat met u?

„Ik denk dat het meer met een verziekte sfeer in het publieke domein te maken heeft dan met mij als persoon. Het is veelzeggend dat zowel links als rechts tegenwoordig aan dezelfde aandoening lijden, namelijk het idee dat wanneer je niet honderd procent met hen in de pas loopt, je tégen hen bent. Niet alleen dat: ze delen ook de neiging om je als 'onzuiver' te bestempelen vanwege je opvattingen.

„Wat die Israël Prijs betreft, om eerlijk te zijn was het ook een opluchting. Als ik met de mensen uit deze regering op een podium was verschenen, had ik me tot in de eeuwigheid moeten rechtvaardigen.

„De afzegging van de Erasmus Universiteit was pijnlijker. Als een rechtse Israëlische minister mij een prijs afneemt, is dat vanwege mijn mening. Maar bij het afzeggen van mijn lezing ging het niet om wat ik vind, maar puur om wat ik was, een Israëliër. Ze begonnen zelfs over mijn e-mailadres van de Hebreeuwse Universiteit, dat ik al sinds de jaren negentig ge-

bruik. Ik heb dat antisemitisch genoemd, omdat het in sommige academische kringen bon ton is geworden zionisme en Israël als het kwaad te zien, wat maakt dat je je kunt beroepen op een verheven moraal door mensen zoals ik buiten de deur te houden. Dat is niets nieuws onder de zon. Gedurende de eeuwen is haat tegen Joden altijd gerechtvaardigd met een beroep op morele zuiverheid.”

Is het niet eerder een laffe angst voor controverse? En vindt u niet dat het verwijt van antisemitisme te makkelijk gebruikt wordt om kritiek op Israël verdacht te maken, in de eerste plaats door Netanyahu en zijn politieke medestanders, zodat die beschuldiging aan zeggingskracht heeft verloren?

„Antisemitisme wordt soms zeker geïnstrumentaliseerd, ik denk dat dat in Israël al met premier Menachem Begin begonnen is. En Netanyahu heeft dat kunstje vervolmaakt. Maar ik zeg er meteen bij dat veel mensen zich in het publieke debat aan eenzelfde instrumentalisering schuldig maken. Het verwijt van islamofobie wordt evengoed ingezet om kritische geluiden over de islam verdacht te maken. Netanyahu is uitermate cynisch, zeker. Maar als reactie hierop krijg je dan doodleuk een ontkenning van alle antisemitisme, en kunnen antisemieten beweren dat ze enkel Israël bekritisieren.

„Dat zegt wellicht iets over de verwarrende staat van het publieke debat. Bijvoorbeeld, is Trump een antisemiet? Die vraag is moeilijk te beantwoorden. Aan de ene kant vervolgt hij Amerikaanse universiteiten uit naam van zijn strijd tegen antisemitisme, en zijn dochter heeft zich tot het Jodendom bekeerd. Aan de andere kant fêteert hij in Mar-a-Lago uitgesproken antisemieten als Nick Fuentes en Kanye West. Dus soms niet en soms wel?

„Antizionisme presenteert zichzelf als een kritische mening, maar er gaat ook vaak Jodenhaat achter schuil. Halverwege de vorige eeuw bestond er ideologische helderheid, je wist waar iedereen stond. Het was duidelijk waar mensen van mening verschilden, je kon hen op hun overtuigingen aanspreken. Dat is nu totaal anders, ieder kamp zit vol innerlijke tegenstrijdigheden, waardoor het ook gemakkelijk wordt iedere kritiek te ontkennen door op het tegendeel te wijzen.”

Heeft dat wellicht te maken met het onderwerp van uw boek, *Explosieve moderniteit*,

waarin u laat zien hoe menselijke emoties steeds meer onze verhouding tot elkaar en tot de wereld waarin we leven bepalen?

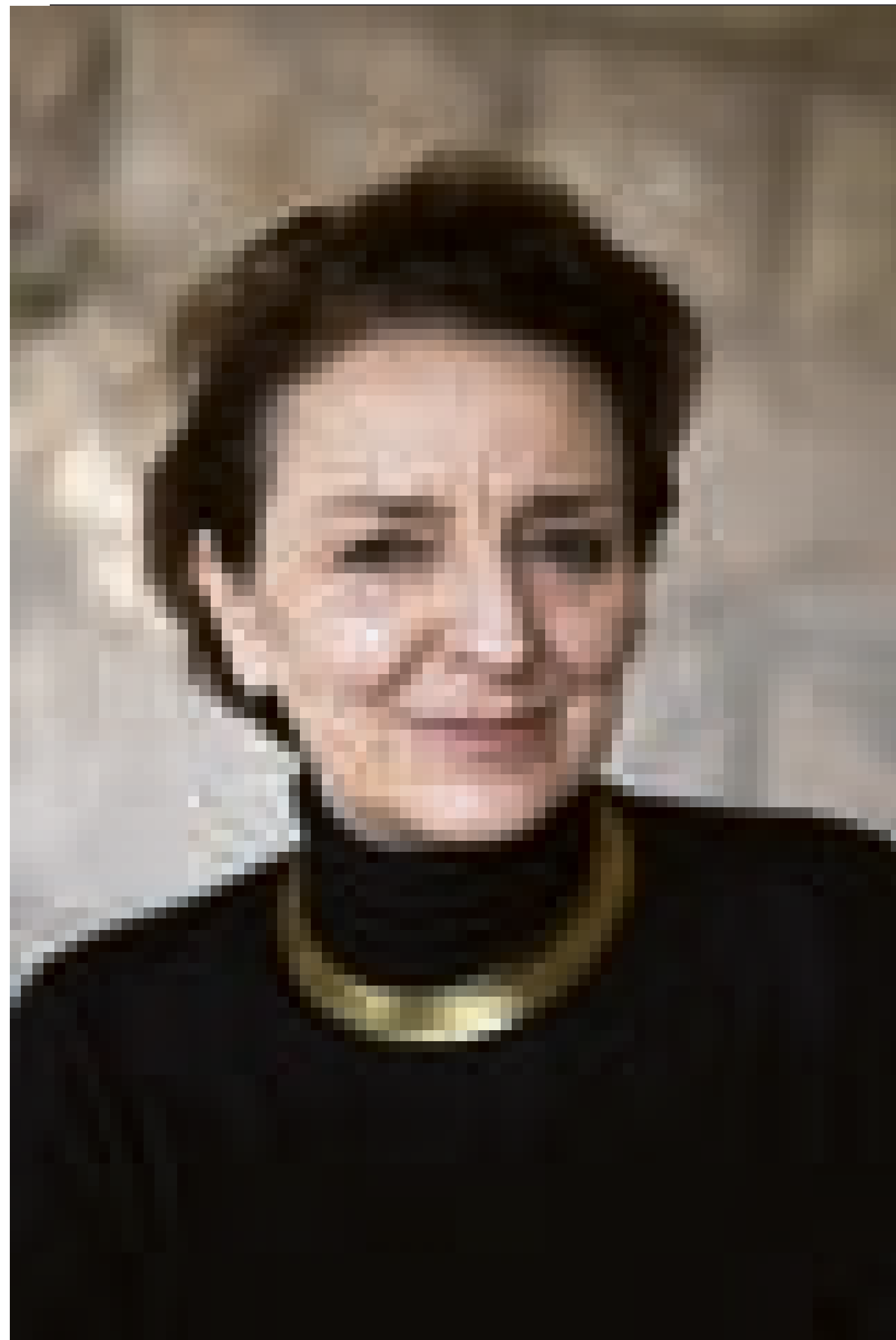
„Ik denk zeker dat er iets wezenlijks is verschoven in hoe we met onze emoties omgaan. Veel filosofische stromingen en ook het christendom onderwezen ons dat het goed was onze emoties in toom te houden, jezelf een stoïcijnse houding aan te leren. Emoties die als zondig werden gezien, moesten onderdrukt worden. Nu worden emoties niet alleen gemakkelijker geuit, maar de norm zelf is veranderd, het *niet* uitkomen voor je gevoelens wordt veroordeeld. Emoties spelen nu een meer fundamentele rol in menselijke relaties. Bijvoorbeeld, in het traditionele huwelijk tussen een man en een vrouw lagen de rollen min of meer vast, men wist wat er werd verwacht. Nu gaat het meer om een uitwisseling van emoties. Als jij dit doet, voel ik me niet prettig. Als jij dat doet, gaat dat ten koste van mij.

„Relaties die in het teken van emoties staan, zijn veel fragieler en explosiever, omdat emoties veranderlijk zijn. Ze zijn ook ongrijpbaar, en valt niet gemakkelijk over te onderhandelen. Een huwelijk, een liefdesrelatie, vriendschap kunnen uitgeholde begrippen worden, als je ze laat hangen van je gevoelens van het moment. Het zijn ook instituten. Waarmee ik natuurlijk niet wil zeggen dat we onze gevoelens volledig moeten negeren.”

Nee, uw boek is van begin tot eind doortrokken van een ambivalente houding jegens emoties. Aan de ene kant ziet u gevoelens van hoop, woede, ambitie als een motor voor het individu om zichzelf te verwezenlijken of de samenleving te veranderen. Aan de andere kant heeft u een scherp oog voor de gevaren die het primaat van emoties met zich meebrengt: teleurstelling, blinde woede, paranoia, angstgevoelens, jaloezie, rancune.

„Juist die ambivalentie is fundamenteel voor mijn benadering. Daarom deel ik de analyse van een filosoof als Martha Nussbaum ook niet, die sommige emoties als goed en andere als schadelijk kwalificeert. Ik weet ook wel dat jaloezie niet het beste in mij naar boven haalt, maar het lijkt me niet zinvol om er een doodzonde van te maken. Het is belangrijker, denk ik, om te kijken hoe de samenleving zulke gevoelens aanwakkerd, waar de onlustgevoelens vandaan komen.

„Neem bijvoorbeeld de democratie. Die be-

Eva Illouz: „De democratie staat bol van de rancune! Daar moet je niet blind voor zijn.” FOTO CORINNA KERN / ANP

looft gelijkwaardigheid voor iedereen. Dat is een krachtige belofte, maar je moet niet blind zijn voor de gevoelens van rancune die inherent zijn aan die belofte. De democratie staat bol van de rancune! Juist als je dat erkent, kun je onderzoeken waar dat gevoel van gekrentheid vandaan komt.

„Woede kan je motiveren om in opstand te komen tegen maatschappelijk onrecht, maar als het je niet lukt om je woede te kanaliseren voor een constructieve verbetering, kan het leiden tot een totale vervreemding van de maatschappij. Eenvoudiger: iedereen vindt het fijn

als iemand blij en opgewekt is, maar met iemand die *alleen* maar blij en opgewekt is, is toch echt wat mis.

„Als de schaamte die gediscrimineerde minderheden vaak voelen plaatsmaakt voor trots, draagt dat bij aan hun gevoel van eigenwaarde, maar die uitgedragen trots kan ook weer tot afwijzing van andere groepen leiden. Bij sommige mensen hebben hun gevoelens van woede en trots tot gevolg dat ze hun hele identiteit laten samenvallen met een zaak, zoals de *white supremacist* die het gevoel heeft dat zijn sociale status hem ontnomen is.”

CV

Eva Illouz (1961) werd geboren in Marokko en groeide op in Frankrijk en Israël. Ze studeerde sociologie en literatuur in Parijs, Jeruzalem en Pennsylvania. Sinds de jaren negentig onderzoekt Illouz hoe onze intieme relaties in toenemende mate gevormd worden door de moderne consumptiecultuur. Haar bekendste boeken, zoals *Consuming the Romantic Utopia* (1997), *Cold Intimacies* (2007), *Why Love Hurts* (2012) en *The End of Love* (2018), werden in vele talen vertaald.

Illouz was hoogleraar aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem en doceert sinds 2015 aan de *École des hautes études en sciences sociales* (EHESS) in Parijs. Haar boek *Explosieve moderniteit* verscheen onlangs bij Ten Have.

Nadat de Erasmus universiteit haar lezing afzegde, zegde Illouz op haar beurt haar optreden op de aan de universiteit gelieerde Nacht van de Sociologie af. Zij komt nu helemaal niet meer naar Nederland.

groeïende gevoel van ontheemding wordt ook maar ook op het vlak van menselijke relaties. Dat wordt al verbluffend visionair aangekondigd in het *Communistisch Manifest* van Karl Marx en Friedrich Engels uit 1848, in die beroemde passage: 'Alles wat vast is, verdampt, alles wat heilig is wordt ontviwd.'

„Ik betrap mezelf ook wel op dat gevoel van ontheemding als ik zie dat er weer een ver-trouwde winkel heeft plaatsgemaakt voor een filiaal van een bekende keten. Dat gevoel van ontheemding wordt vervolgens gekaapt door politici die een herstel van een kitscherige versie van het verleden beloven, waarin het traditionele gezin weer de toon aangeeft, een man weer een man is en een vrouw weer een vrouw, *make America great again*, enzovoort. Maar als je dat verwerpt, heb je het onderliggende gevoel, dat wat mij betreft reëel is, nog niet geadresseerd.”

De vraag is dan: wat kunnen we eraan doen?
„Ik zie het niet als mijn taak als socioloog om oplossingen aan te dragen. Ik ben geen autoriteit. Mij gaat het erom zo goed mogelijk in kaart te brengen waarom de dingen zijn zoals ze zijn. De spanningen laten zien die inherent zijn in onze manier van leven.”

Toch lijkt u in het laatste hoofdstuk van uw boek iets van een richting aan te geven. We moeten onze emoties niet onderdrukken, maar we kunnen ze wel beschouwen, kritisch tegen het licht houden.

„Ik heb een vriendin die altijd precies zegt wat ze vindt, die gooit er echt alles meteen uit. Ik denk niet dat dat een goede levenshouding is. Dat je iets oprecht voelt, betekent nog niet dat het ook meteen slim is om er uiting aan te geven. Emoties tonen wie we zijn als individu, maar we kunnen onszelf er ook door kwijtra-ken als we ons er door laten beheersen. Ikzelf heb nog nooit iets geschreven zonder dat ik eerst door iets werd geraakt, dat kan angst of woede zijn. Maar het ongeremd uiten van emoties dat tegenwoordig van alle kanten wordt aangemoedigd, is iets anders. Je sluit anderen er vaak mee uit, het is meestal weinig meer dan zelfexpressie. Wat we denk ik moeten doen, is leren leven met onwenselijke emoties, terwijl we tegelijkertijd blijven nadenken over hoe we relaties met anderen in stand kunnen houden, kunnen onderhouden en laten floreren. Dat is de uitdaging.”

Advertentie

JUWELEN & HORLOGES VEILING 24 NOVEMBER

Kijkdagen 21, 22 & 23 november

VENDU ROTTERDAM

010 - 411 85 44
VENDUROTTERRDAM.NL